

Miten Helsingin käykään?

MATTI KORTTEINEN – MARI VAATTOVAARA

Markku Lankinen julkaisi Yhteiskuntapolitiikka-lehdessä (4/2006) artikkelin mittaisen arvostelun, joka kohdistui aiemmin samassa lehdessä julkaisemaamme artikkeliin pääkaupunkiseudun eliitin kasvusta ja eriytymisestä (Kortteinen & al. 2005a). Osoitimme artikkelissamme, että hyvätuloisen ja korkeasti koulutettu väestönosa on pääkaupunkiseudulla paitsi kasvattanut osuuttaan myös eriytynyt sisäisesti ryhmiin, jotka erottuvat toisistaan sekä asuinalueidensa että elämänorientaatioidensa nojalla (bisneseliitti, kulttuurieliitti, nousukkaat). Osoitimme myös, että Helsingin niemellä on poikkeuksellisen paljon sellaisia pienalueita, joilla asuu ns. kulttuurieliittä. Lankisen pääväite meidän analyysiamme vastaan oli se, että olemme väärässä väittäessämme Helsingin taantuvan. Olimme ymmällämme, kun emme itse olleet ymmärtäneet missään sanoneemme mitään tällaista, minkä vastineessamme yritimme myös tuoda esille (Alasuutari & al. 2006).

Nyt uudessa arvostelussaan Lankinen edelleen väittää, että olemme väärässä väittäessämme Helsingin taantuvan.

Emme voi sille mitään, että tällainen tapa käydä keskustelua tuntuu meistä turhautavalta. Selkeyden vuoksi yritämme nyt aluksi kerrata, mitä olemme vuodesta 1998 ilmestyneissä artikkeleissamme (ks. esim. Vaattovaara & Kortteinen 2003) tältä osin esittäneet. Tämän jälkeen tarkastelemme Lankisen uutta arvostelua siltä osin, kuin se empiiristen analyysien avulla osuu keskustelemaan oman analyysimme kanssa. Lopuksi esitämme kuvaamaamme yhteiskunnalliseen muutokseen nojaavan tulkinnan keskustelun taustasta ja luonteesta.

Miten Helsinki on kehittynyt?

Jos pääkaupunkiseudun kehitystä tarkastellaan jonkin sellaisen muuttujan avulla, joka kuvaa ih-

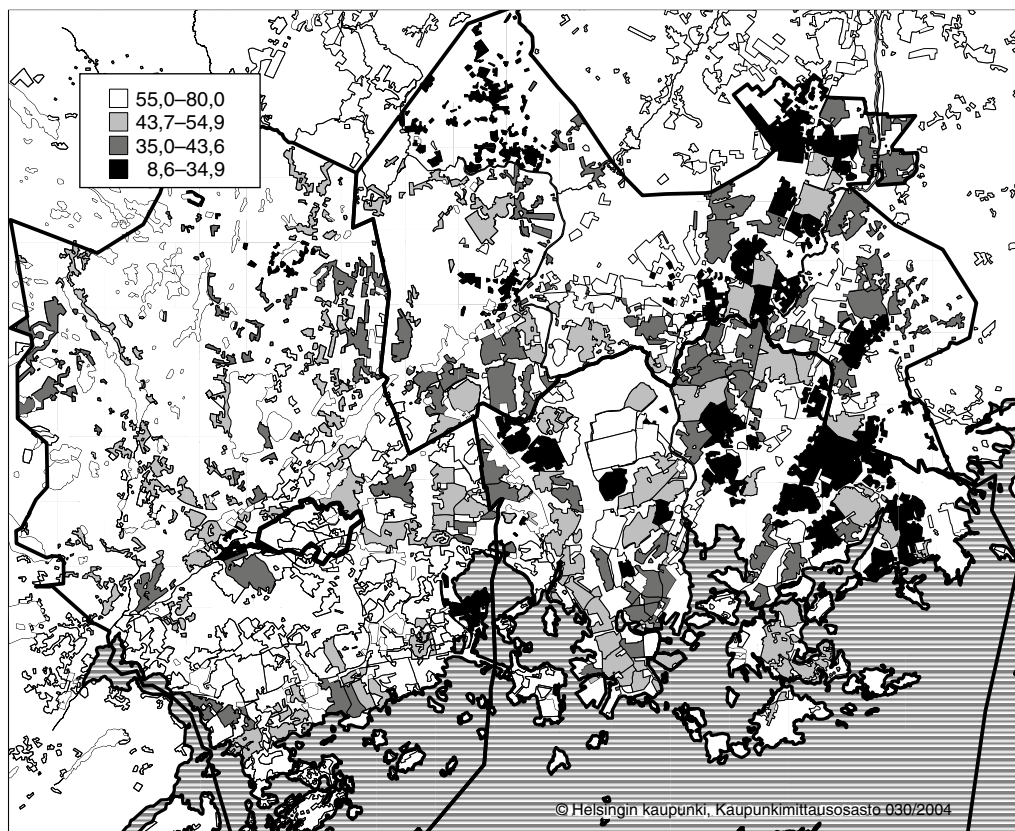
misten selviytymistä läheltä ja konkreettisesti – tällaisia ovat esim. työttömyys, köyhyys tai toimentulotukiriippuvuus –, muutoksesta syntyy varsin yksikäsitteinen kuva. Eri osa-alueiden väliset absoluuttiset erot ovat nyt Helsingissä huomattavasti suuremmat kuin ennen uudemman kehityksen alkua, 1980-luvun lopulla. Työttömyys, toimeentulotukiriippuvuus ja köyhyys ovat kasautumassa seudulla nimenomaan Helsingin sisälle.

1980-luvun lopulla työttömyysaste eri kaupunginosien välillä Helsingissä vaihteli 1,9 prosentin ja 2,1 prosentin välillä. Siis ns. heikoimmillakin alueilla asui tavallista työssä käyvää väkeä. Ikävaikotujen lukujen pohjalta arvioituna nyt osassa Helsinkiä yli kolmannes työikäisistä miehistä on työttömiä tai työvoiman ulkopuolella (kartta 1). Tämä muutos näkyy myös kuntatasoisissa tarkasteluissa, joissa Helsinki erottuu alhaisimman työllisyysasteen kunnaksi. Mikäli Helsingissä olisi ollut vuonna 2004 sama ikä- ja sukupuoliryhmitäin laskettu työllisyysaste kuin Espoossa, Helsingissä olisi ollut työllisiä yli 18 000, lähes 6 prosenttia enemmän – siis muutaman pienen kunnan verran. Vantaankin työllisyysaste olisi tuonut 8 500 työllistä enemmän. Helsingin usein heikosti työllistyneet maahanmuuttajat selittävät tästä erosta vain viidesosan. Tarkastelusta on poistettu opiskelijat.

Samantyyppisen alueellistumisen olemme paikantaneet aiemmin mm. koulutusta, työttömyyttä, toimeentulotukiriippuvuutta ja pahoinpitelyrikoksia koskevissa tutkimuksissamme (ks. esim. Vaattovaara & Kortteinen 2002 & 2003; Kortteinen & al. 2005a & b). Aiemmat työttömyyden seurauksia koskevat empiiriset tutkimukset puolestaan osoittavat, että pitkäkestoisena työttömyys on vakava sosiaalinen ongelma (Kortteinen & Tuomikoski 1998).

Julkaisiemme artikkeleiden jälkeen on tullut monia uusia tuloksia, jotka vahvistavat tätä

Kartta 1. Työikäisten miesten ikävakioidu työllisyysaste pääkaupunkiseudulla vuonna 2003, %

yleistä kuvaa alueellisesta muutoksesta. Esimerkiksi tuloperustainen tarkastelu osoittaa, kuinka seudun sisäinen köyhyys keskittyy nimenomaan Helsinkiin. Uusi analyysi etnisten vähemmistöjen keskittymisestä osoittaa myös, kuinka tämä väestönosa keskittyy paitsi alueellisesti myös yksittäisiin rakennuksiin. Yli 60 prosenttia Helsingin vuokrataloissa asuvasta vieraskielisestä väestöstä asuu sellaisissa taloissa, joissa vieraskielisen väestön osuus oli yli 20 prosenttia – raja, jota on usein pidetty kantäväestön poismuuton käynnistäjänä. (Vilkama 2006.)

Tulonjakoa koskevien empiiristen tutkimusten nojalla tiedämme, että ylin tulokvintiili on laman jälkeen kasvattanut tulojaan muita nopeammin ja että sen osuus tuloista on aiempaa suurempi. Kun samaa kehitystä tarkastellaan pääkaupunkiseudulla alueellisesti, selviää, että uudet kasvavat ryhmät aiempaa selvemmin sijoittuvat omille alueilleen. Ydinkeskusta vaurastuu, mutta samalla nuori ja koulutettu väestönosa on aiempaa selvemmin si-

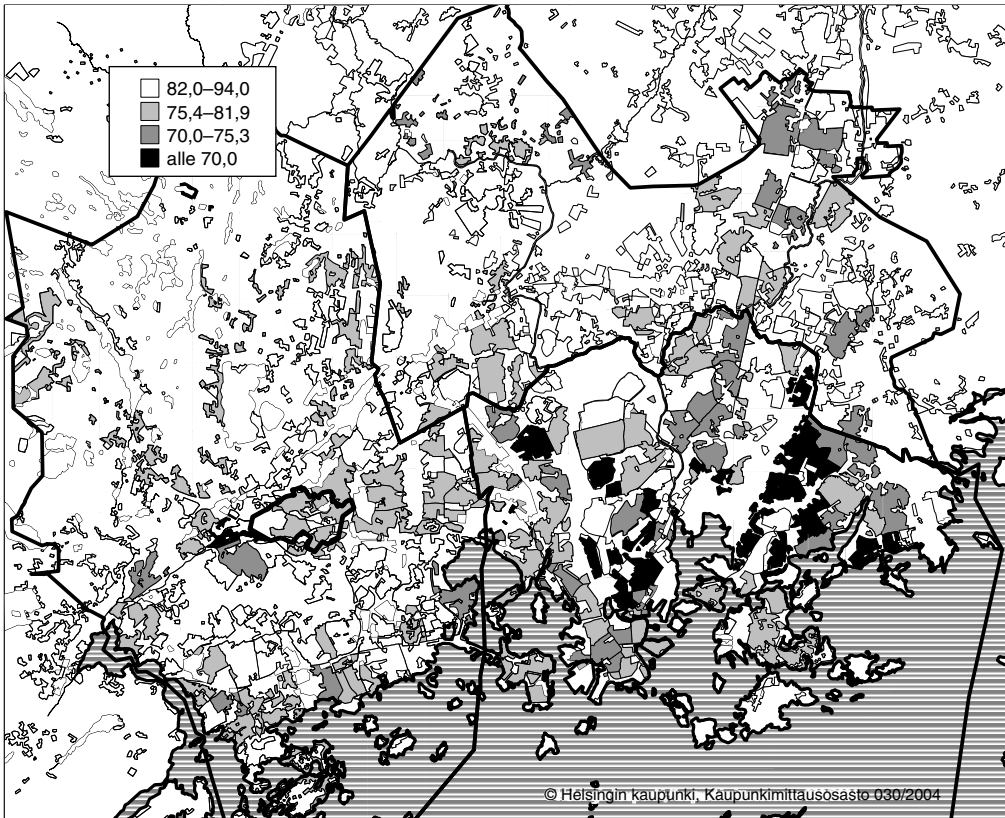
joittautumassa seudun reunoille, omille erityisille alueilleen (ks. kartta 2). Seudun kehitystä koskevat tarkastelut (Vaattovaara 1998) osoittavat, kuinka tämä rakenne on muotoutunut hitaasti edeten viime vuosikymmenten aikana.

Kun yhtäällä tapahtuu väestön huono-osaistumista ja toisaalla varakas väestönosa menestyy aiempaa paremmin ja kun kummatkin keskittyvät Helsingin alueelle ja entistä enemmän omille alueilleen, voidaan kokoavasti puhua Helsingin sosiaalisen ja alueellisen rakenteen muuttumisesta kaksijakoiseksi.

Näyttö pääkaupunkiseudun uudesta alueellisesta ja sosiaalisesta eriytymisestä on vahva, tarkastelun näkökulmasta riippumatta.

Onkin erikseen syytä pysähtyä kysymään, millä tavoin on kuitenkin mahdollista tuottaa – Markku Lankisen tavoin – yleiskuva jatkuvasta tasoittumisesta tilanteesta, jossa absoluuttiset erot ovat selvästi kasvaneet.

Kartta 2. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 25–49-vuotiaista pääkaupunkiseudulla vuonna 2006, % (pääkaupunkiseutu = 43,7 %)

Miten tuottaa alueellisesti tasoittuva yleiskuva kasvaneista eroista huolimatta?

Ratkaisu on tietyissä menettelytavoissa, jotka voi lukea Lankisen analyyseista (tässä tarkastelemme vain uusimpia: Lankinen 2006a & b; Lankinen 2007).

Menettelytapa 1

Ensimmäinen menettelytapa liittyy aineistojen käyttötapoihin. Lankinen kuvaa muutosta, mutta ei anna lukijalle mahdollisuutta arvioida ja vertailla tilannetta prosenttilukujakaumien avulla ennen muutosta ja muutoksen jälkeen. Tällaiset tarkastelut jätetään kuvauksen ja analyysin ulkopuolelle.

Asian selventämiseksi on ehkä syytä kiinnittää huomiota siihen, millä tavalla edellä esittämämme aluekuvaus – kaksi karttaa – on tehty. Kartat työllisyyden ja nuoren korkeakoulutetun väes-

tön alueellisesta sijainnista on laadittu siten, että lähtökohdaksi otetaan samat väestötilastot ja osa-alueajat, joita Lankinenkin käyttää. Osa-alueittainen rakenne esitetään yksinkertaisina suorina jakaumina. Tätä paljaampaa perusaineistoa alueellisissa kuvauksissa on vaikea käyttää. Oma analyysimme syntyy, kun tarkastelemme tällä tavalla tuotettujen kuvausten kehitystä ajan ylitse yhtä aikaa useiden erilaisten muuttujien avulla. Näin syntyy laaja ja monipuolinen – mutta myös muille tulkinnoille avoin – kuvaus, joka nojaa luotettavimpaan ja kattavimpaan tilastoaineistoon, mikä ylipäänsä on käytettävissä alueellisen rakenteen tarkastelussa. Kysymys on siis samasta aineistosta ja samasta aluejaosta, joilla Lankinenkin operoi.

Jos menettelee tällä tavoin ja kuvaa pääkaupunkiseudun alueellista eriytymistä, ei voi olla tuottamatta karttoja, jotka kuvaavat sitä, kuinka seutu on eriytynyt uudella tavalla 1990-luvun rakennemuutoksen jälkeen.

Lankinen on kuitenkin arvostellut karttojen käyttämistä analyysissa. Hän on kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka pieniruutuisen karttakuvauksen käyttöön liittyy ongelmia. Eri ruuduilla on esimerkiksi rakennuskantaan liittyvistä eroista johtuen erilaisia väestömääriä, mikä ei kuitenkaan ilmene laadituista kartoista, joissa kukin ruutu esiintyy pinta-alansa mukaan. Tämä kritiikki on täysin osuvaa, mutta sama ongelma – väestömäärien osa-alueittainen vaihtelu – leimaa myös sellaista analyysia, joka karttojen sijasta nojaa tilastollisiin tarkasteluihin, joissa käytetään osa-alueita yksikköinä. Se näyttö, jota Lankinen arvostelee, ei myöskään perustu ruutuaineistoihin vaan Helsingin kaupungin tietokeskuksesta saamiimme, Lankisen itsensäkin käyttämiin alueyksiköihin ja aineistoihin. Lankinen siis arvostelee ruutuaineistojen käyttöä mutta kritiikkinsä nojalla sivuuttaa kartat kokonaan aluerakenteen tarkastelussa.

Kartat ovat kuitenkin yksi keskeinen aluerakenteen kuvauksen väline. Karttakuvauksista selvää, mitkä – esimerkiksi korkean työttömyysasteen tai koulutustason – osa-alueet sijaitsevat toistensa vieressä ja millaisia makrorakenteita ne mahdollisesti muodostavat. Tämä on täysin perustavaa, kun tutkitaan alueellista rakennetta ja kuvataan sen muutoksia.

Tästä on muotoiltavissa ensimmäinen menettelytapa tasoittuvan alueellisen yleiskuvan rakentamisessa: jätetään alueperustainen aineisto esitelmättä, vältetään karttatarkastelua alueellisissa tarkasteluissa, irrotetaan muutoksen tarkastelu kokonaan alueista, ei esitetä muutoksen kuvausta alueellisesti ennen ja jälkeen vaan siirrytään suoraan itse konstruoitujen indikaattorien tilastolliseen analyysiin.

Menettelytapa 2

Toinen menettelytapa liittyy muuttujien muuntamiseen: vältetään absoluuttisia lukuja, muunnetaan muuttujat sopivasti, käytetään absoluuttisten erojen kuvaamiseen suhdelukuja, mieluummin indeksoidaan ja rakennetaan analyysi näiden varaan.

Koulutusrakenteen kehityssuuntaa koskeva analyysi kuvaa hyvin sitä, millä tavalla tämä menettelytapa toimii. Näyttö siitä, että Espoo on konvergoitumassa Helsingin kanssa – ja erot siis pienenevät –, nojaa kaupunkikohtaisesti lasketuihin indeksisarjoihin.

Lankisen indeksit ovat suhdelukuja, joissa ja-

kajana käytetään keskiarvoa. Niiden käytössä on hyvä olla tarkkana sen osalta, millaista muutosta kuvataan ja millaisia päätelmiä tehdään. Viime vuosikymmeninä koulutustaso on noussut. Kun keskiarvo ajan ylitse kasvaa ja kun tätä käytetään jakajana, on matemaattinen selviö, että tällaiset sarjat kääntyvät laskuun, vähintäänkin ajan kanssa. Näin käy, vaikka absoluuttinen ero koulutustasossa ei muuttuisi mihinkään. Entä mistä tulee tasoittuminen?

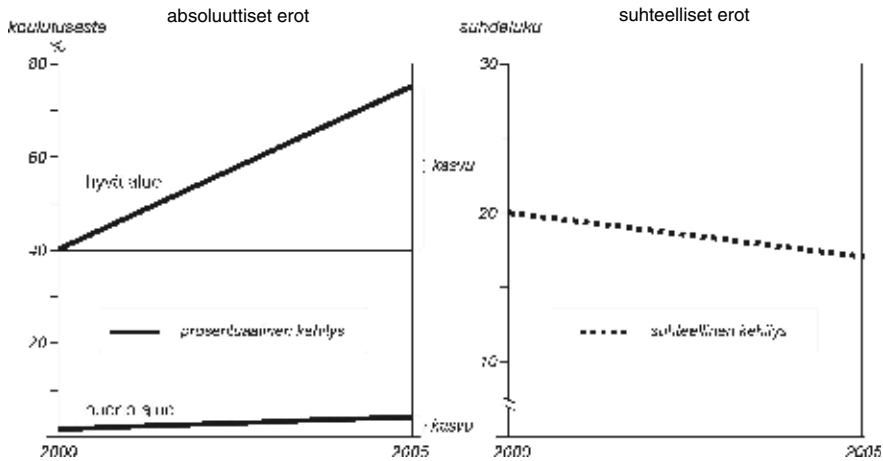
Esimerkki selvittää asiaa. Ajatellaan lukujen 2 ja 40 suhdetta. Oletetaan, että parhaalla alueella vaikkapa korkeakoulutettujen osuus on 40 prosenttia ja heikoimmalla vastaavasti 2 prosenttia. Kuvitellaan nyt tilanne, jossa – osana yleisen koulutustason nousua – heikoimmalla alueella korkeakoulutettujen osuus kohoaa neljään prosenttiin (4 %). Jotta suhteelliset erot pysyisivät alueellisessa vertailussa samoina, tulisi parhaalla alueella korkeakoulutettujen osuuden kasvaa 80 prosenttiin. Jos kasvu jääkin vain 75 prosenttiin, kehitys näyttää suhteellisten erojen valossa tasoittuvalta. Paremmalla alueella korkeakoulutettujen osuus on kuitenkin kasvanut 35 prosenttiyksikköä ja huonommalla kaksi. (Kuvio 1.)

Kun yleiskuvassa ilmenevä ero on näin suuri sen mukaan, tarkastellaanko absoluuttisia vai suhteellisia eroja, kohtuullista olisi, että kokonaiskuvaa muodostavassa tarkastelussa käytettäisiin kumpaakin rinnan ja avoimesti pohdittaisiin niiden eroja, kuten olemme toisaalla yrittäneet tehdä (esim. Vaattovaara 1998; Kortteinen & Vaattovaara 1999).

Lankisen näyttö alueellisten koulutuserojen tasoittumisesta (Lankinen 2007) nojaa kuitenkin yksin suhteellisiin muutoksiin, mm. siihen, että jaetaan suhdelukuja kasvavalla keskiarvolla. Kun hän raportissaan esittää ajallista kehitystä visuaalisesti, se on sijoitettuna logaritmiseen asteikkoon. Tällä tavalla jopa viiden vuoden aikana 1999–2005 tapahtunut muutos saadaan näyttämään siltä, että matalimman koulutustason alueet kirivät nopeasti muita kiinni. Koulutustason alapäässä on kuitenkin tapahtunut vain yhden kahden prosenttiyksikön muutos. (Lankinen 2007, kuvio 3.)

Kun prosenttilukujen välisiä eroja ei esitetä kartalla, jää piiloon myös se, että korkeasti koulutetut alueet ovat ajan kanssa entistä selvemmin keskittyneet isoksi länsisuuntautuneeksi makroklusteriksi. Alueellisten erojen olemassaolo ja merkitys – eli siis alueellinen perusrakenne – jäävät ko-

Kuvio 1. Kaksi tapaa kuvata samaa muutosta

konaan syrjään. Edellä esitetty kartta 2 osoittaa lisäksi, että asuinalueittainen vaihtelu korkeakoulutettujen osuudessa on 8,6 prosentista 80 prosenttiin. Aiemmin on osoitettu, kuinka koulutustasoerot ovat pääkaupunkiseudulla kehittyneet näin suuriksi vähin erin usean vuosikymmenen kuluessa (Vaattovaara 1998).

Se, että näitä eroja ei esitetä, tarkastelu pohjataan pelkästään suhteellisiin eroihin ja muut kuvaustavat jätetään syrjään, luo kehityksestä harhaanjohtavan yleisen kuvan.

Menettelytapa 3

Kolmas menettelytapa liittyy siihen, millä tavalla indeksit rakennetaan. Lankinen (2007, 6–9) rakentaa näyttönsä pääkaupunkiseudun alueellisen kehityksen tasoittumisesta sellaisen indeksin varaan, joka on rakennettu harhaanjohtavasti.

Tämä yhtälönä esitetty indeksi (kaavio 1) on rakennettu niin, että ensin kuvataan tietyn sosioekonomisen ryhmän osuutta alueen työvoimasta, tämän jälkeen tämä kerrotaan suhdelluvulla, joka saadaan, kun jaetaan työvoima koko kaupungissa mittaluvulla, joka kuvaa kyseisen sosioekonomisen ryhmän määrää koko kaupungissa. Tämän jälkeen syntynyttä lukua vielä painotetaan ”kokeilujen kautta arvioituilla erilaisilla painorakenteilla”. Lopuksi vielä jaetaan kyseisillä kokeilujen kautta arvioituilla painokertoimilla koko aiemmin kuvattu kokonaisuus. (Lankinen 2007, 8.)

Näin siis on rakennettu se indikaattori, jonka

Kaavio 1. Sosioekonominen indeksi

$$D_a = \sum_{s=1}^R C_s \frac{P_a}{P_s} \frac{P}{P_s} \bigg/ \sum_{s=1}^R C_s$$

jossa	D_a = alueen a sosioekonominen indeksi	käytetyt painokertoimet
	P = työvoima koko kaupungissa	yrittäjät 2,5
	a = kaupungin osa-alue	ylemm. toimihenk. 3,5
	s = sosioekonominen ryhmä	alemm. toimihenk. 2,0
	C_s = painokertoimen sosioekonomiselle ryhmälle s	työntekijät 1,5
	R = sosioekonomisten ryhmien määrä	tuntematon 1,0
		työtön 0,5

Lähde: Lankinen 2007, 8

avulla Lankinen kuvaa osa-alueittaista eriytymistä pääkaupunkiseudulla ja saa tuloksen, että eriytymistä ei ilmene.

Jokainen, joka vähänkin tuntee peruslaskentaa, ymmärtää epäillä tällaista analyysia. Sopivasti indeksoimalla ja painottamalla kuka tahansa voi konstruoida sarjan, joka kulkee täsmälleen siihen suuntaan, johon tutkija tahtoo sen kulkevan.

Kun lukuja tasoitetaan moninkertaisella jakamisella ja kummallisilla painokertoimilla (työtön = 0,5, ylempi toimihenkilö = 3,5) ja indeksoidaan kunkin ajanjakson ja kunkin kunnan osalta keskimääräinen sataan, kadotetaan paitsi kuntien välisen myös vuosien välisen vertailun mahdollisuus.

On syytä erikseen kiinnittää huomiota tähän menettelyyn. Kun ylempi toimihenkilö saa seit-

senkertaisen painon työttömään verrattuna ja kun tällaisilla painokertoimilla sekä kerrotaan että jaetaan, menettely takaa, että työttömyyden kautta ilmenevä sosioekonominen lasku ei näy indeksiperustaisissa kuvauksissa. Tässä mielessä ei ole lainkaan ihme, että syvä lamamme ei mitenkään näy Lankisen kuvauksissa.

Kun lisäksi indeksin keskiarvo asetetaan kaupunkikohtaisesti, kaupunkien välinen tasovertailu ei ole mahdollista. Kun lisäksi indeksi normeerataan tarkastelujaksoittain, menetetään kaiken päälle mahdollisuus kuntien sisäisten erojen vertailuun ajanjaksojen ylitse. Kaikesta tästä huolimatta indeksillä kuitenkin keskustellaan kaupunkien välisistä kehityseroista, kuten jäljempänä vielä tarkemmin esitetään.

Tällä indeksillään Lankinen on siis seurannut segregatiota vuodesta 1982, kuten hän kirjoittaa (2007, 8).

Menettelytapa 4

Menettelytapa 4 liittyy siihen, miten muuttajat valitaan tai jätetään valitsematta. Tulosten ja työttömyyden analyysi sivuutetaan kevyesti tai kokonaan sen vuoksi, että indeksien avulla on jo osoitettu, ettei sosioekonomisessa rakenteessa tapahdu mitään tärkeää.

Lankinen on rakentanut segregatiota kuvaavan pistelukunsa ”koko työvoiman rakenteesta”. Työvoiman käsite on kiinnostava, mutta työikäisen väestön laskeminen ei segregatiota tarkastelussa riitä. Tällöin hävitetään empiirisestä tarkastelusta sekä työllisyyden että työttömyyden tarkastelu.

Tähänastisen kansainvälisen kaupunkitutkimuksen mukaan (ks. esim. Musterd & Ostendorf 1998) työttömyys ja työllisyysaste ovat hyvinvointivaltiojärjestelmän oloissa tärkeimpiä rakenteellisen eriytymisen indikaattoreita. Jos – niin kuin meillä Suomessa – hyvinvointivaltiojärjestelmä ja sosiaaliturva toimivat kansainvälisesti vertaillen hyvin, sosioekonominen lasku, sikäli kuin sitä on, ei ilmene työvoiman sosioekonomisen rakenteen muutoksena vaan nimenomaan työttömyyden kasvuna. Nyt Lankinen siis kuitenkin tarkastelee eriytymistä painottamalla työttömyyden indeksinsä marginaaliin. Lisäksi hän rajaa työttömyyden muuttujana tarkastelunsa ulkopuolelle.

Lankinen on kuitenkin toisaalla vastikään (2006b) tehnyt laajan, tilastorekistereihin perustuvan empiirisen selvityksen asumisolosta ja asukkaista Helsingin kunnallisissa vuokratalois-

sa. Hänen raporttinsa mukaan työttömyysaste Helsingin vuokrataloasukkaiden keskuudessa oli 1980-luvun lopussa muutaman prosenttiyksikön luokkaa. Vuonna 2004 työttömyysaste on – edelleen Lankisen mukaan – hiukan yli 20 prosenttia ja työllisyysaste noin 55 prosenttia. Työllisyysaste ei ole 2000-luvulla enää juuri noussut yleisestä talouskehityksestä huolimatta. Lankisen omien lukujen mukaan siis noin neljännes kaikista vuokrataloasukkaista on työvoiman ulkopuolella. Tulos merkitsee, että lähes puolet (45 %) työikäisestä väestä Helsingin kunnallisissa vuokrataloissa elää ilman työtä, iso osa pysyvästi.

Jos Lankinen lukisi omat tuloksensa, hän päätyisi siihen, että Helsingin kunnallisen vuokratalsektorin sisällä on tapahtunut merkittävää sosioekonomista laskua. Tätä tulosta ei kuitenkaan nosteta esiin – edes sitä erikseen koskevassa tilastollisessa selvityksessä (Lankinen 2006b). Se sivuutetaan myös keskusteltaessa seudun sosiaalisen ja alueellisen rakenteen kehityksestä (Lankinen 2007).

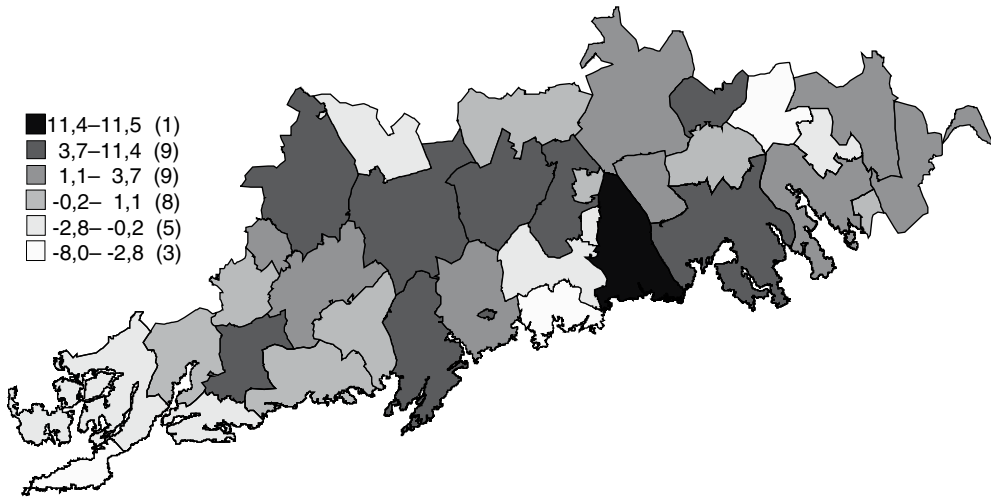
Sama leimaa keskustelua väestön tulotasosta. Lankinen (2007, 10) sivuuttaa alueellisen tulotason eriytymiseen liittyvät havainnot kevyesti viitaten siihen, että ”havainnot eivät – sovi yhteen edellä tehtyjen väestön perusrakenteita koskevien havaintojen kanssa”. Tällä Lankinen viittaa edellä mainitulla tavalla kuvattuihin koulutuseroihin ja indeksiperustaiseen analyysiinsä sosioekonomisesta eriytymisestä. Näin jää kokonaan kuvaamatta se, kuinka Espoo tuloilla mitaten – suhdanteiden mukaan vaihdellen mutta kuitenkin – on kasvattanut eroaan Helsinkiin. Koko havainto selitetään pois siitä syystä, että indeksilukujen nojalla jo tiedetään, ettei merkittävää sosioekonomista eriytymistä ilmene. Tämä päätelmä siis nojaa sellaiseen indeksiin, jota ei voi – sen rakentamistavasta johtuen – käyttää kaupunkien välisiin tai ajan ylitse tapahtuviin vertailuihin.

Yhteenveto

Kaiken nojalla Lankinen tekee sen tulkinnan, että ”edes heikkoa signaalia tämäntyyppisen uhkakuovan [kuvaamamme alueellisen eriytymisen] toteutumisesta ei ole löydettävissä” (Lankinen 2007, 19). On huomattava, että Lankinen ei löydä minikäänlaisia signaaleja, vaikka tarkastelun perustana ovat täsmälleen sama aineisto ja samat alueyksiköt. Ei kai tällaisia signaaleja näe, jos

– perusaineistosta lasketut, ennen ja jälkeen -tyyppiset, prosenttilukuihin perustuvat alueelli-

Kartta 3. Helsingin seudun muuttoliikkeen valikoivuus vuosina 2001–2003, nuoren (25–44-vuotiaan) hyvätuloisen väestönoosan tulo- ja lähtömuuton osuuksien erotus, %

Lähde: Broberg 2007

set vertailut rajataan tarkastelun ulkopuolelle eikä lukijalle esitetä aluerakennetta ja sen muutosta kartalla,

- tulkinta perustetaan yksin suhteellisten erojen tarkasteluun, ja sikäli kuin prosenttilukusarjoja lainkaan esitetään, nekin esitetään logaritmisesti muunnettuna,

- indeksointi on harhaanjohtavaa siten, että alueilla ilmenevä sosioekonominen lasku painotusten kautta peittyä ja ne kuntien väliset vertailut, joihin teksti kuitenkin yrittää perustua, käyvät mahdottomiksi,

- näiden harhaanjohtavasti laskettujen indeksien nojalla syrjäytetään ne kehityksen sisältöä kuvaavat perusmuuttujat, joiden avulla muutosta ja alueiden eroja olisi luontevaa kuvata (esim. tulot ja työttömyys).

Olemme nyt edellä käyneet lävitse kaikki ne keskeiset kohdat, koulutusta, sosioekonomista rakennetta ja tuloja koskevat tarkastelut, joiden avulla Lankinen kuvaa väestörakennetta ja perustelee tasoittumista. Muut tekstissä esille nostetut kysymykset ovat suhteessa näihin sivuseikkoja. Yhteenveto on lyhyt.

Lankisen analyysi (2007) on kohta kohdalta rakennettu tavalla, joka on johdonmukaisen sokea alueella tapahtuneille muutoksille. Näyttö tasoittumisesta on tutkimuksellisesti täysin epäuskottava. Analyysissä ei ole mitään sellaista, mikä antaisi aiheutta muuttaa aiempien tutkimustemme nojalla syntyynyttä yleiskuvaa kehityksen suunnasta. Ar-

vostelu (Lankinen 2007) on tässä mielessä aiheeton, niin kuin edellinenkin (Lankinen 2006a).

Mikä tässä on kiinnostavaa?

Kiinnostavat tutkimuskysymykset ovat mielestämme muualla. Edellä olemme kuvanneet sitä, kuinka Helsinki on sisäisesti muuttumassa kaksijakoiseksi. Tämä on – samalla tavalla kuin esikaupungistuminenkin – tuttu ilmiö useista muista eurooppalaisista suurkaupungeista. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa näitä ilmiöitä tavataan kuvata metropolisoitumisen käsitteen avulla.

Tämän käsitteen avulla on mahdollista jäsentää myös koko Helsingin seudun muutosta. Uusimaan muuttoliikkeen valikoivuutta koskevan tutkimuksen mukaan muuttoliike on Uudenmaan kunnissa valikoivaa aivan tietyn kaavan mukaan. Kun tarkastellaan nuoria, 25–44-vuotiaita muuttajia korkeakoulutuksen ja hyvätuloisuuden mukaan, paljastuu, että pääkaupunkiseudun kunnat ovat kehyskuntia heikommassa asemassa (kartta 3). Pääkaupunkiseudun läheiset kehyskunnat menestyvät etäisiä paremmin. Helsinki on muuttoliikkeeltään suhteellisesti tarkasteltuna Uudenmaan kunnista heikoimmassa asemassa. (Broberg 2007, kartta 3.)

Tähänastisten empiiristen analyysien tulokset onkin mahdollista tiivistää sanomalla, että Helsingin seudun rakenteellinen kehitys on alkanut

muistuttaa Keski-Euroopan metropolialueiden kehitystä.

Eurooppalaisessa kaupunkitutkimuksessa on tästä esitetty alustavia yhteenvedoja. Euroopan ydinalueiden metropoleja näyttää leimaavan aivan tietynlainen rakenteellinen kehitys. Metropolin ytimessä on kulttuuri- ja liikekeskus ja lähellä sitä seudun varakkaimpien asutus. Tämän ympärillä sijaitsevat kaupungin aiemmille historiallisille reunoille rakennetut, alun perin työväestölle tarkoitettut asuinalueet, jotka ovat metropolin kasvaessa jääneet sen sisälle, osaksi ns. sisäkaupunkia. Metropolin kasvun houkuttelema uusi varallisuus on keskittynyt tämän kaksiosaisen sisäkaupungin ulkopuolelle, reuna-alueiden esikaupunkivyöhykkeelle. Kaupunkiseutujen kasvaessa sisäkaupungin työväenluokkaiset asuinalueet yksipuolistuvat pienituloisten, työttömien ja etnisten vähemmistöjen lisääntymisen myötä.

Vuodesta 1998 alkaneen artikkelisarjamme keskeinen tulema onkin mahdollista tiivistää sanomalla, että Helsingin seudun rakenne on viime vuosikymmenten aikana alkanut enemmän ja enemmän muistuttaa tätä yleistä eurooppalaista metropolirakennetta. Maantieteelliset ja historialliset seikat tuottavat eroja. Vauras kulttuuri-, liike- ja asuinkeskus sijaitsee – karkeasti sanoen – Helsinginniellä. Maamme myöhäisestä kaupungistumisesta johtuen taantuvat alueet löytyvät 1960- ja 1970-luvulla rakennetuilta lähiöalueilta. Kahden viime vuosikymmenen aikana olemme saaneet seurata, kuinka kaupunkialue leviää reunoilleen nuoren ja varakkaan esikaupunkiasutuksen myötä.

Olennaista on kokonaiskuva ja käsitteellistämisen tapa: metropoli on rakennekokonaisuus, jolla on oma kehitystapansa ja -dynamiikkansa. Yksittäisten kuntien ja kaupunkien suvereenisuus on aiempaa rajatumppaa. Metropolialueelle rakentuvat yhtenäiset työ-, yritys- ja asuntomarkkinat. Yksittäisen kunnan on entistä vaikeampi hallita omalla alueellaan tapahtuvaa kehitystä.

TIIVISTELMÄ

Matti Kortteinen & Mari Vaattovaara: Miten Helsingin käyköön?

Artikkelissa keskustellaan siitä, kuinka ja miksi Helsingin seudun kehityksestä on viime aikojen keskustelussa esitetty niin erilaisia, osin jopa vastakkaisia kuvia (vrt. esim. Vaattovaara & Kortteinen 2003; Lan-

Helsingin kaltaiselle toimijalle kysymys on isoista muutoksista. Yhtäältä sen sisäinen rakenne on alkanut kehittyä kaksijakoisesti ja toisaalta sen mahdollisuudet hallita omalla alueellaan tapahtuvaa kehitystä suvereenilla tavalla ovat – seudullisten markkinoiden kehystämässä tilanteessa – aiempaa rajatummat.

Tämä on pakottanut Helsingin harkitsemaan toimintatapojaan uudella tavalla. Keskustelun tausta ja sisältö ovat jokseenkin samoja kuin esim. Kööpenhaminassa kaksi vuosikymmentä aiemmin. Helsingissä on kuitenkin vahva perinne sellaisille ajattelu- ja toimintatavoille, jotka ovat syntyneet 1970-luvulla. Osa näistä perinteistä on metropolikehityksen ja sitä kuvaavan analyysimme kautta joutunut haastetuiksi. On olemassa yhteiskunnallinen tilaus sellaisesta analyysistä, joka osoittaa, että mitään tärkeää ei ole tapahtumassa.

Lankinen on nyt tuottanut tällaisen analyysin mutta samalla käsitellyt aineistojaan tavalla, joka on tieteellisessä tutkimuksessa – omasta näkökulmastamme – täysin tavatonta.

Aina Saskia Sassenin *The Global City* -teoksen julkaisemisen (1991) jälkeen kansainvälisen kaupunkitutkimuksen yksi päävirroista on liittynyt kaupunkirakenteiden polarisaatioon. Olemme empiirisissä analyyseissämme kuvanneet ja analysoineet sitä tapaa, jolla tämä on Helsingin seudulla tapahtumassa, ja sitä, kuinka kehitys on tältä osin ristiriidassa suomalaisen hyvinvointivaltion kantaman egalitaarisen eetoksen kanssa (Vaattovaara & Kortteinen 2003). Suunnisti tässä jännitteessä miten hyvänsä, on tuskin viisasta uumistaa silmiään uuden rakenteellisen ongelman edessä tai vaieta sen ilmenemisestä. Ongelmallisiakin kysymyksiä on otettava esiin. Niiden peitely tai julkituomisen kieltäminen tuskin palvelee kenenkään etua, ei ainakaan niiden, jotka kehityksestä kärsivät.

kinen 2007). Tekstissä puolustetaan käsitystä seudun uudenlaisesta eriytymisestä ja esitetään, että tasoittuva yleiskuva on mahdollista tuottaa vain käsittelemällä aineistoja tavalla, joka ei ole tieteellisesti pätevää. Lopuksi keskustellaan eriytymiskehityksen taustasta – seudun muuttumisesta metropoliksi.

Vuodesta 1998 alkaneen artikkelisarjamme keskeinen tulema on mahdollista tiivistää sanomalla, että Helsingin seudun rakenne on viime vuosikymmenten aikana alkanut enemmän ja enemmän muistuttaa yleistä eurooppalaista metropolirakennetta. Maantieteelliset ja historialliset seikat tuottavat eroja. Vauras kulttuuri-, liike- ja asuinkeskus sijaitsee – karkeasti sanoen – Helsingin niemellä. Maamme myöhäisestä kaupungistumisesta johtuen taantuvat alueet löytyvät 1960- ja 1970-luvulla rakennetuilta lähiöalueilta. Kahden viime vuosikymmenen aikana olemme saaneet seurata, kuin-

ka kaupunkialue leviää reunoilleen nuoren ja varakkaan esikaupunkiasutuksen myötä.

Olenaisia ovat kokonaiskuva ja käsitteellistämisen tapa: metropoli on monen kunnan alueelle levittäytynyt rakennekokonaisuus, jolla on paitsi oma rakenteensa myös oma kehitystapansa ja -dynamiikkansa. Yksittäisten kuntien ja kaupunkien suvereenisuus on olennaisesti aiempaa rajatumpaa. Metropolialueelle rakentuvat yhtenäiset työ-, yritys- ja asunomarkkinat. Yksittäisen kunnan on entistä vaikeampi hallita omalla alueellaan tapahtuvaa kehitystä.

KIRJALLISUUS

- ALASUUTARI, PERTTI & KORTTEINEN, MATTI & VAATTOVAARA, MARI: Vastine Lankisen kirjoitukseen. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2006): 5, 551–552
- BROBERG, ANNA: Valikoiva muuttoliike Uudellamaalla. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, maantieteen laitos, 2007
- KORTTEINEN, MATTI & TUOMIKOSKI, HANNU: Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Porvoo: Tammi/Hanki ja jää, 1998
- KORTTEINEN, MATTI & VAATTOVAARA, MARI: Pääkaupunkiseudun kehityssuunta on kääntynyt. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 4, 342–351
- KORTTEINEN, MATTI & VAATTOVAARA, MARI & ALASUUTARI, PERTTI: Eliitin eriytymisestä pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (2005): 5, 475–487. 2005a
- KORTTEINEN, MATTI & TUOMINEN, MARTTI & VAATTOVAARA, MARI: Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (2005): 2, 121–131. 2005b
- LANKINEN, MARKKU: Helsingin kehitys seudullisessa kontekstissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2007): 1, 3–21
- LANKINEN, MARKKU: Eliitin eriytymisestä pääkaupunkiseudulla – tilastonäkökulma. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2006): 4, 387–401. 2006a
- LANKINEN, MARKKU: Sosiaalisen vuokra-asumisen ase-

ma kaupunkikentässä. Tutkimuksia 2006: 7. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2006. 2006b

MUSTERD, SAKO & OSTENDORF, WIM (eds): *Urban Segregation and the Welfare State. Inequality and exclusion in western cities.* London and New York: Routledge, 1998

SASSEN, SASKIA: *The Global City: New York, London, Tokyo.* Princeton: Princeton University Press, 1991

VAATTOVAARA, MARI: Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. *Ympäristö ja alueellisuus. Tutkimuksia* 1998: 7. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 1998

VAATTOVAARA, MARI & KORTTEINEN, MATTI: Polarisoituuko pääkaupunkiseutu? S. 272–290. Teoksessa: Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2002.* Helsinki: Stakes, 2002

VAATTOVAARA, MARI & KORTTEINEN, MATTI: Beyond Polarisation versus Professionalisation? A Case Study of the Development of the Helsinki Region, Finland. *Urban Studies* 40 (2003): 11, 2127–2145

VILKAMA, KATJA: Asuntopolitiikka ja vieraskielisen väestön alueellinen keskittyminen Helsingissä vuosina 1992–2005. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, maantieteen laitos, 2006.